

Duh liturgije – liturgija duha

Zaokret od antropocentrizma prema teocentrizmu

fra
Tomislav
Pervan

Ljetni mjeseci redovito su vrijeme svećeničkih i đakonskih ređenja, redovničkih zavjetovanja, oblačenja, te usmjeravanja cijeloga životnoga puta prema Gospodinu i oltaru. To je nešto kao transfuzija krvi u tijelu Crkve, kad mladi naraštaji stasaju za službu Gospodinu. Nisu oni više puki službenici niti činovnici, nego se cijelim bićem opredjeljuju za Gospodina, njegovu službu, upravo kao Levijevo pleme u Starom Zavjetu koje nije imalo udjela u zemaljskom

posjedu i baštini, jer je Gospodin bio njihova baština i bili su određeni za službu Gospodinu u njegovu Hramu. Tako bi nekako trebalo biti i u naše vrijeme, u svako vrijeme u Crkvi Gospodnjoj. Gospodinu posvećen, za Gospodina životno opredijeljen i odvojen, služiti oltaru, obavljati službu Gospodinu pred svim pukom njegovim. Stoga vrijedi staviti u žarište svojih promišljanja što znači bogoslužje, što je ono u svojoj biti. Bogoslužje kao Božje djelo, Opus Dei u svijetu.

Ako postoji nešto što bi vrijedilo ovih godina slaviti, bila bi to knjiga onodobno

kardinala Ratzingera *Duh liturgije*. Golem je to dar kardinala Ratzingera Crkvi u Godini velikoga jubileja. Objavljena pet godina prije nego je postao papa, Ratzingerovo temeljno djelo o liturgijskoj znatnosti moglo bi se pokazati kao njegova najveća i najtrajnija ostavština Crkvi. Dok ju je pisao, spremao se za umirovljenje zbog svojih godina. Ali ga je dočekao izbor za Papu 2005., pa ga se s pravom može nazvati Papom liturgije. Objavljivanje toga djela najavilo je početak obnove liturgije i zaustavilo plimu liturgijskog vandalizma postkoncilskog razdoblja,

koje je svjedočilo pojednostavljenju liturgije na najniži zajednički nazivnik do grube trivialnosti i vulgarnosti. „Čudno je“, primijetio je Ratzinger, „da je postkoncilski pluralizam stvorio jedinstvo, uniformnost barem u jednom pogledu: kako ne će podnositi visoki standard izražavanja.“ To je kao nadolazeća opasnost standardizacije prema niskim standardima.

Joseph Ratzingerova liturgijska izobrazba - upotrijebimo točniji izraz „formacija“ - nije se odvijala u liturgijskom institutu ili seminaru, nego u njegovoj župi i obiteljskom domu, gdje je za odrastanja njegovo postupno uvođenje u bogatstvo svete liturgije bilo prožeto njegovim svjetlom, čak i otvorenim, sudjelovanjem u njezinu slavlju i hranjeno uzastopnim

stvarnost katoličke liturgije pratila me je kroz sve faze života, pa ću o njoj morati govoriti trajno i iznova.“ To su riječi kardinala Ratzingera, potonjega Benedikta XVI.

Prilagodba našoj osrednjosti

Ratzinger je postavio smjernice objavljivanjem knjige *Duh liturgije*. Njezini se odjeci još uvijek osjećaju i nema dvojbe da je eksplozija interesa za liturgijsku tradiciju velikim dijelom posljedica njezina objavljivanja. Iz Crkve je izbacila veliku količinu liturgijskih anomalija i neobičnosti za koje se već može reći kako pripadaju veoma lošem razdoblju.

U najgorem slučaju, postkoncilska liturgija postala je nešto kao drugorazred-

Ako postoji nešto što bi vrijedilo ovih godina slaviti, bila bi to knjiga onodobno kardinala Ratzingera *Duh liturgije*. Golem je to dar kardinala Ratzingera Crkvi u Godini velikoga jubileja. Objavljena pet godina prije nego je postao papa, Ratzingerovo temeljno djelo o liturgijskoj znanosti moglo bi se pokazati kao njegova najveća i najtrajnija ostavština Crkvi. Dok ju je pisao, spremao se za umirovljenje zbog svojih godina. Ali ga je dočeka izbor za Papu 2005., pa ga se s pravom može nazvati Papom liturgije.

darovima Schottova misala namijenjena djeci, tinejdžerima itd. O toj se formaciji prisjeća, ako je svaki novi korak u liturgiji bio je za njega veliki događaj. Svaka nova knjiga koju bi dobio bila mu je nešto dragocjeno i nije mogao sanjati o nečem ljepšem.

„Bila je to fascinantna avantura postupno se kretati u tajanstveni svijet liturgije koja se odvijala pred nama i za nas tamo na oltaru. Postajalo mi je sve jasnije da se ovdje susrećem sa stvarnošću koju nitko nije jednostavno smislio, stvarnošću koju nijedan službeni autoritet ili velika osoba nije stvorio. To tajanstveno tkivo tekstva i obreda na oltaru izraslo je iz vjere Crkve tijekom stoljeća. Nosilo je u sebi svu težinu povijesti, a opet, istodobno, bilo je mnogo više od proizvoda ljudske povijesti. Svako stoljeće ostavilo je svoj trag na njemu... Nije sve bilo logično. Stvari su se ponekad komplicirale i nije uvijek bilo lako snaći se. Ali upravo je to činilo cijelu građevinu divnom, poput vlastitog doma. Naravno, dijete kakvo sam tada bio nije shvaćalo svaki vidik toga, ali krenuo sam putem liturgije i to je postao kontinuirani proces urastanja u veliku stvarnost koja nadilazi sve pojedince i generacije, stvarnost koja je za mene postala prilika za uvijek novo divljenje i otkriće. Neiscrpna

na vjerska zabava, ovisna o osobnosti svećenika koji je u središtu pozornosti zamijenio Gospodina. Ali liturgija nije zabava, inzistirao je Ratzinger, niti je ovisila o „briljantnim producentima i talentiranim glumcima“. Njezina moć „ne dolazi od onoga što mi radimo“, nego od onoga što se „događa“, nečega što „svi mi zajedno ne možemo stvoriti.“ „U liturgiji postoji moć, energija na djelu koju čak ni Crkva kao cjelina ne može stvoriti: ono što liturgija očituje jest posvema Drugi, koji nam dolazi kroz zajednicu (koja stoga nije suverena, nego služi, čisto instrumentalno).“ Anarhičan način na koji su samozvani liturģičari mijenjali rubrike mise pretvorio je veličanstvenost i misterij liturgije u ono što je Ratzinger opisao kao „sam svoj majstor“, koji je liturgiju trivializirao, prilagođavajući je našoj osrednjosti.

Dio problema bilo je selektivno i manjkavo shvaćanje koncilske nauke kako svi vjernici trebaju aktivno sudjelovati, *actuosa participatio*, u liturgiji. To se shvaćalo kao da liturgija treba biti puna vanjskih radnja, rukovanja, držanja za ruke, podizanja ruku, njihanje i mahanje rukama. „Zaboravilo se da je Koncil također uključio tišinu pod *actuoso participatio*, jer tišina olakšava doista duboko,

osobno sudjelovanje, omogućujući nam da u sebi slušamo Gospodnju riječ. Mnogim liturgijama danas nedostaje svaki trag te tišine.“

Također je tim inovatorima nedostajao svaki trag ljepote, posebno u načinu na koji je tradicionalna sakralna glazba, poput gregorijanskog korala ili polifonije, bila napuštena i prognana u korist onoga što je Ratzinger nazvao „primijenjenom pop-glazbom“ i „laganim melodijama“, novim pjesmicama Bogu koje su se rijetko uzdizale iznad razine nesuvisloga i banalnog. Protiv te pomodne ružnoće Ratzinger je ukazao na „sjaj svetosti i umjetnosti“ kao način na koji Crkva svjedoči istinu kroz dobrotu i ljepotu: „Ako Crkva želi nastaviti preobražavati i humanizirati svijet, kako se ona može odrediti ljepote u svojim liturgijama, te ljepote koja je tako usko povezana s ljubavlju i sjajem Uskrsnuća?“ Crkva bi trebala biti „mjesto gdje je ljepota – a time i istina – kod kuće“. Odsutnost takve ljepote i njezino zasjenjenje sjenom ružnoće bili bi katastrofalni. Bez takve ljepote „svijet će postati prvi krug pakla.“

Zdrava liturgija – zdravo društvo

Govoreći o jednom od najpoznatijih suvremenih teologa koji se otvoreno izjasnio kao „barbarin“, Ratzinger je inzistirao na neraskidivoj vezi između sljepila za ljepotu i sljepila za istinu. „Teolog koji ne voli umjetnost, poeziju, glazbu i prirodu može biti opasan. Sljepilo i gluhoća prema lijepom nisu slučajne: one se nužno odražavaju u teologiji“.

Zdrava liturgija, pisao je Ratzinger, bila je nužna za zdravo društvo: „Jedi-

Bogoštovlje, primjećuje Ratzinger, odnosno „pravilan način... odnosa s Bogom, bitan je za pravi način ljudskog postojanja u svijetu.“ Ono omogućuje nebeskom svjetlu da zasja u našem svijetu. „Ono se unaprijed oslanja na savršeniji život i time daje našem sadašnjem životu njegovu pravu mjeru. Život bez takva iščekivanja, život koji više nije otvoren prema nebu, bio bi prazan, olovni život.“

no... kad je čovjekov odnos s Bogom ispravan, svi njegovi ostali odnosi - njegovi odnosi s bližnjima, njegovi postupci s ostatkom stvorenja - mogu biti u redu.“ Mogli bismo također reći da to vrijedi i za čovjekov odnos sa samim sobom, kao i za njegov odnos s drugima. Bez života pravilno uređena i usmjerena prema Bogu u štovanju i bogoštovlju čovjek postaje poremećen i dezorijentiran u sebi, lutajući i napipavajući svoj put u tami te nedokučivim dubinama nepoznatog ega. Ako čovjek ne pronade sebe u Bogu, izgubit će sebe u sebi. Trećega puta nema!

Bogoštovlje, primjećuje Ratzinger, odnosno „pravilan način... odnosa s Bogom, bitan je za pravi način ljudskog postojanja

nja u svijetu.“ Ono omogućuje nebeskom svjetlu da zasja u našem svijetu. „Ono se unaprijed oslanja na savršeni život i time daje našem sadašnjem životu njegovu pravu mjeru. Život bez takva iščekivanja, život koji više nije otvoren prema nebu, bio bi prazan, olovni život.“ Dopuštajući nebeskom svjetlu da padne na naš svijet, omogućuje istodobno našem palom svijetu da se uzdigne s uskrslim Kristom, koji je sam Hram slave, živo Tijelo koje se nalazi u Božjoj prisutnosti.

Drugi vatikanski koncil nije ništa rekao o svećenikovu „okretanju prema narodu“, Ratzinger je inzistirao da svećenik i narod trebaju biti usmjereni prema Kristu: „Gledanje u svećenika nema važnosti. Važno je zajedničko gledanje u Gospodina.“ I usmjerenje ‘ad orientem’ – prema Istoku, *istočenje*!

Što je i tko je središte?

Poznato je da je Benedikt XVI. izražavao velike zadržke prema novom položaju ol-

Iz tog razloga Benedikt, premda je slavio euharistiju na papinskom oltaru u Bazilici Svetoga Petra *versus populum*, postavio je veliko raspelo na oltar kako bi pogled i svećenika i naroda bio uprt, usmjeren na Gospodina. Više puta citira Augustinov nalog svojoj zajednici: „Conversi ad Dominum“ – „Okrenite se prema Gospodinu!“ Usmjerite se prema Gospodinu! Temeljna je briga i zamjerka što novo mjesto oltara može izazvati „horizontalizam“ u našem duhovnom stavu, zamagljujući središnjost Krista. Euharistija nije samopromatranje i samoslaganje zajednice, nego zahvalno štovanje Oca u zajednici vjernika, po Sinu, u Duhu. Kao što i veliča završna doksologija euharistijske molitve: „Po Kristu i s Kristom i u Kristu, Tebi Bogu Ocu svemogućem, u jedinstvu Duha Svetoga, svaka čast i slava - u vijeke vjekova.“

Euharistija je po svojoj naravi i gozba i žrtva. Mi istinski sudjelujemo u Gospodnjoj večeri. Ali to je Gospodnja večera, plod njegove žrtve na križu: Večera „Jaganjca koji je zaklan“ (Otk 5,12). Jedinstvena gozba omogućena jedinstvenom žrtvom Isusa Krista „koji po Duhu vječnom prinese samoga sebe bez mane Bogu“ (Heb 9,14). Stoga su oltar i raspelo nerazdvojni. Kristova čežnja za zajedništvom, animirajući žar njegova zemaljskog života, kulminira njegovom preobrazbom drva križa u drvo života. On prinosi sebe, onda i sada, da novi Božji narod „ima život i da ga ima u izobilju“ (Iv 10,10).

Još jedna fatalna značajka modernističke deformacije mise jest očiti prijezir prema klečanju, siguran znak temeljnoga ponosa „reformatora“. Ratzinger je inzistirao da je klečanje „intrinzično nužna gesta“ u stvarnoj prisutnosti Kristovoj:

Čovjek koji nauči vjerovati, nauči i klečati, a vjera ili liturgija koja više ne poznaje klečanje bila bi u srži bolesna. Tamo gdje je klečanje izgubljeno, ono se mora ponovno otkriti, kako bismo u svojoj molitvi ostali u zajedništvu s apostolima i mučenicima, štoviše u jedinstvu sa samim Isusom Kristom. Reforma je nešto poput obraćenja, povratka na izvore. Duh liturgije svakako je bio revolucionaran u tom smislu, smjerajući na pogreške modernističke „reforme“ i povratak nadvremenskim istinama tradicije.

Kardinal je posebno tvrdio da su nakon Sabora, umjesto razvijene liturgije, neki uspostavili svoju vlastitu liturgiju. Istupili su iz živog procesa rasta prešli na ‘stvaranje’. Više nisu htjeli nastaviti organsko postajanje i sazrijevanje nečega što je bilo živo kroz stoljeća, nego su ga

Euharistija je po svojoj naravi i gozba i žrtva. Mi istinski sudjelujemo u Gospodnjoj večeri. Ali to je Gospodnja večera, plod njegove žrtve na križu: Večera „Jaganjca koji je zaklan“ (Otk 5,12). Jedinstvena gozba omogućena jedinstvenom žrtvom Isusa Krista „koji po Duhu vječnom prinese samoga sebe bez mane Bogu“ (Heb 9,14). Stoga su oltar i raspelo nerazdvojni. Kristova čežnja za zajedništvom, animirajući žar njegova zemaljskog života, kulminira njegovom preobrazbom drva križa u drvo života. On prinosi sebe, onda i sada, da novi Božji narod „ima život i da ga ima u izobilju“ (Iv 10,10).

U to tijelo on uključuje ljude. To je šator koji ljudske ruke nisu stvorile, mjesto istinskog štovanja Boga koje odbacuje sjenu i zamjenjuje je stvarnošću... Tijelo Kristovo je žrtvovano te upravo kao žrtvovano jest živo. To je otajstvo koje se očituje u misi. Krist nam se priopćuje i tako nas dovodi u stvarnu vezu sa živim Bogom.

Ovo kristocentrično shvaćanje mise zahtijeva okretanje i svećenika i naroda prema Gospodinu. Podsjećajući nas da

tara. Ne zato što on ne bi bio sklon i predan „punom sudjelovanju“ cijele zajednice u euharistijskom slavlju, nego zato što želi da dotično sudjelovanje bude u Kristovu pashalnom otajstvu, koje je srž slavlja. Nije primarno ono što mi činimo, nego ono što je Bog učinio i čini po Isusu Kristu. Benedikt zagovara kako je Kristov misterij središte kršćanskog života i upravo taj misterij, i ništa drugo, Crkva obnavlja u liturgiji, u euharistiji, kako bismo mogli biti dionici misterija.

zamijenili - prema modelu tehničke proizvodnje - stvaranjem, bljutavim proizvodom trenutka.

U dva i pol desetljeća od objavljivanja Duh liturgije s pravom je postao priručnik onoga što se općenito može nazvati „novim liturgijskim pokretom“. Mlađi kler, redovnici i predani laici pronašli su u njemu želju koju je njegov autor namjeravao: poticaj prema većoj ortopraksi u bogoslužju, iznutra i izvana. Formirao ih je u liturgijskom duhu i uveo ih u spasenjske stvarnosti koje liturgija slavi i uprisutnjuje. U tom smislu, kardinala Ratzinger s pravom možemo nazvati ocem „novog liturgijskog pokreta“ i kao takva možemo se uvijek iznova okretati njegovim spisima kao zdravom vodiču.

Čovjek je najcjelovitiji u činu bogoštovlja

Duh liturgije pojavio se u ključnom trenutku, trideset godina nakon objave misala Pavla VI. 1970. i više od dva deset godina nakon početka pontifikata sv. Ivana Pavla II. Nastojao je ukratko predstaviti teološku bit svete liturgije, a zatim je praktično primijeniti na neka suvremena pitanja u liturgijskoj praksi i slavlju. Kao što će primijetiti 2008. prilikom predstavljanja liturgijskog sveska svojih sabranih djela, „Nažalost, gotovo svi osvrtni usredotočili su se na jedno poglavlje, 'Oltar i vodstvo'“.

Godine 2000. Joseph Ratzinger objavio je Duh liturgije - knjigu koja je potihom najavila svoje

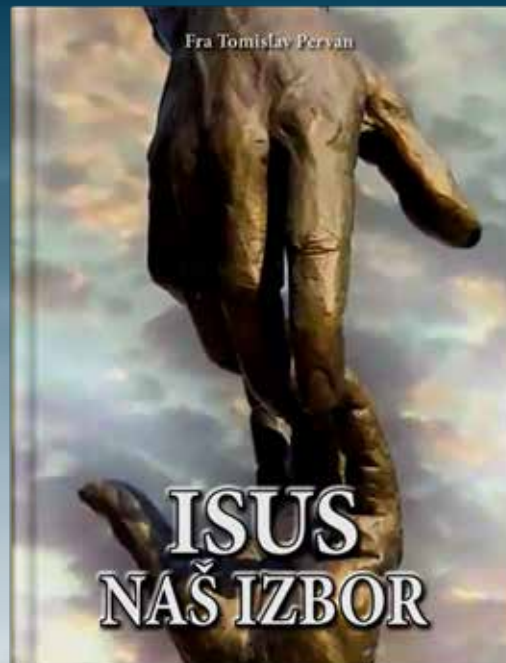
ambicije. U predgovoru je izjavio kako nije pokušavao napisati djelo liturgijske znanosti. Kušao je učiniti ono što je Romano Guardini uradio na kraju Prvog svjetskog rata: pomoći ljudima da razumiju, na razini dubljod od rubrika i propisa, što Crkva zapravo čini kad vrši i obavlja svoje bogoslužje. „Kult“, napisao je „nadilazi djelovanje liturgije. U konačnici, on obuhvaća uređenje cijelog ljudskog života.“ Bogoštovlje je u biti Opus Dei, Božje djelo među nama.

Ta je tvrdnja trebala dvadeset i pet godina da bismo u roku od jedne godine dobili dva najznačajnija učiteljska dokumenta koje je Crkva izradila o antropološkim dimenzijama tehnologije - da bi se otkrila puna mjera i obistinila Ratzingerova predviđanja. Međunarodna teološka komisija *Quo Vadis, Humanitas?* (ožujak 2026.) i *Magnifica Humanitas* pape Lava XIV. (svibanj 2026.) predstavljaju dosad najmjerodavniji i najžurniji angažman glede pitanja što je ljudska osoba u doba umjetne inteligencije, transhumanizma i posthumanizma. Ono što ti dokumenti pokazuju jest da liturgijska kriza koju je Ratzinger dijagnosticirao 2000. i antropološka kriza s kojom se Crkva suočava 2026. nisu paralelni događaji koji slučajno dijele zajedničku temu. To je ista kriza, u dva različita područja, vođena istim temeljnim odbijanjem činjenice biti stvoren, biti stvorenje, nijekanjem vlastite stvorenosti te ovisnosti o Bogu - Stvoritelju.

Jednostavno kazano: ljudska osoba je najcjelovitija i svoja u činu bogoslužja - u teocentričnom, receptivnom, eshatološki orijentiranom činu euharistijskog sebedarja koji autentična liturgija ostvaruje. *Homo adorans* - čovjek koji se klanja - nije samo jedan ljudski vidik među inima. To je adekvatno ljudska osoba. I pronalazak ove vizije je najprimjereniji praktični odgovor koji Crkva ima na raspolaganju u srazu s programom koji nastoji, s najmoćnijim tehnologijama u ljudskoj povijesti, stvoriti stvarnu inverziju svih autentičnih oblika bogoslužja. Naš je cilj i smisao klanjanje Bogu namjesto djelu vlastitih ruku. Kula Babilonska ili Novi Jeruzalem. Trećega nema. ■

Nova knjiga fra Tomislava Pervana: „Isus – naš izbor“

U izdanju nakladnika „Naša ognjišta“ pod nazivom „Isus - naš izbor“ iz tiska je izišla nova knjiga autora dr. fra Tomislava Pervana. Riječ je o djelu nastalom na temelju tekstova objavljivanih tijekom 2024. godine

'Isus – naš izbor' je knjiga o odluci, o odluci koja nije samo jednokratni čin, nego svakodnevni put, hod s Kristom kroz tamu i svjetlo, kroz radost i križ. To je knjiga o vjeri koja nije bijeg od svijeta, nego preobrazba svijeta; o nadi koja ne ignorira bol, nego je preobražava; o ljubavi koja ne prestaje ni pred smrću. Fra Tomislav Pervan ovom knjigom još jednom svjedoči ono što je srž kršćanstva: da je Bog postao čovjekom da bi čovjek mogao postati Božjim djetetom. Zato ovu knjigu valja čitati polako, sabrano, s otvorenim srcem. U njoj se ne će pronaći laka rješenja ni površne utjehe, nego mudrost koja izrasta iz vjere, iskustva i molitve. Svaka je stranica poziv da čovjek zastane, da se zagleda u Isusa i da u njemu prepozna smisao svega. Jer jedino On, kako autor neprestano ponavlja, ostaje naš pravi izbor - u vremenu, u vječnosti, u svemu.

Sva izdanja možete kupiti na web stranici
www.medjugorje.store

Knjigu možete naći u Suvenirnici Informativnog centra MIR Međugorje.